

EEN "EVERGREEN" IN HET KRIJTLAND

Het is dit jaar precies 90 jaar geleden dat het boek "Uit ons Krijtland" verscheen, een landschapsoecologische studie "avant la lettre" van het Boven-Geuldal. De auteur ervan was Eli Heimans die, sedert zijn eerste bezoek aan Zuid-Limburg in de tachtiger jaren van de 19^e eeuw, deze streek vaak heeft bezocht.

Het fraai in linnen gebonden boek is de neerslag van degelijke observaties gedurende een aantal zomervakanties in combinatie met goed onderbouwde en scherpzinnige conclusies. Het is geschreven in een zeer leesbare stijl en geïllustreerd met duidelijke foto's en met fraaie tekeningen van de hand van de auteur zelf. De foto's zijn door zijn zoon Jacob gemaakt, waarvan sommige in de destijds zeer moderne uitvoering van stereoscoop-opnamen. Je proeft het enthousiasme van de auteur over zijn vele bijzondere ontdekkingen in deze streek gedaan, en de graagte waarmee hij anderen daarvan deelgenoot wil maken. Het is dan ook niet verwonderlijk dat "Uit ons Krijtland" tijdenlang alleen nog maar antiquarisch te koop was en in een meer recent verleden twee keer is herdrukt, namelijk in 1974 en 1977.

Eli Heimans heeft met dit boek de aandacht gevestigd op de voor ons land bijzondere geologische, geomorfologische en biologische betekenis van "het land om Epen van Mechelen tot Beusdal". Wat dit betreft kan worden gezegd, dat hij het is geweest die Zuid-Limburg onder de aandacht heeft gebracht van vele landgenoten.

Na 1903 bezoekt Heimans Zuid-Limburg steeds vaker en beperkt hij zijn excursies niet langer tot zijn favoriete Geuldal. Bekend is zijn verslag van een excursie op de Sint Pietersberg, tijdens de Paasdagen van 1914, dat 24 jaar later nog eens werd afgedrukt in het boek van D.C. van Schaik over de berg. Van veel van zijn wandelingen en ontdekkingen deed hij verslag in het mede door hem opgerichte tijdschrift *De Levende Natuur* en ook in *De (Groene) Amsterdammer*, waarin hij een vaste rubriek had.

In april 1911 hield Heimans in Heerlen een belangwekkende voordracht, getiteld "Verband tussen flora en bodem in Zuidoost-Limburg". De titel doet verrassend modern aan en bevestigt de veronderstelling dat Heimans al in die tijd een duidelijk oecologische visie op de natuur had. Het is curieus dat hij één dag eerder in een leisteengroeve te Epen, thans de Heimansgroeve, het eerste mariene fossiel had gevonden waarmee de ouderdom van de Carboonafzettingen ter plaatse bewezen was. Deze en andere interessante feiten zijn uitvoerig vermeld in de nog steeds zeer lezenswaardige biografie van Eli Heimans, geschreven door F.I. Brouwer en in 1958 verschenen als academisch proefschrift aan de Universiteit van Amsterdam.

De oprichting van het Natuurhistorisch Genootschap in Limburg in november 1910 te Sittard vond plaats in de periode dat Heimans zeer actief was in Zuid-Limburg. Vast staat dat hij met de toenmalige voorzitter Rector Jos. Cremers heeft gecorrespondeerd. Door de plotse-linge dood van Heimans in 1914 te Ge-

rolstein in de Eifel hebben beiden elkaar echter nooit ontmoet. Toch waren de contacten van dien aard, dat Cremers een gevoelig "In Memoriam" naar aanleiding van Heimans' onverwachte dood schreef, ook al deelde Cremers de levensbeschouwelijke opvattingen van Heimans allerminst, zoals tussen de regels door te lezen is.

Terugziend op het betrekkelijk korte leven van Eli Heimans is het verbaazingwekkend hoe actief hij naast zijn onderwijsbaan was in de daadwerkelijke bestudering van zeer uiteenlopende aspecten van de natuur en in het doorgeven van de kennis in voordrachten, boeken en honderden artikelen in weekbladen en tijdschriften. Je vraagt je af, hoe het mogelijk is geweest dat één persoon zo'n groot aandeel heeft gehad in wat heden ten dage beschouwd wordt als een sterke opleving van de belangstelling voor de "natuurlijke historie" onder een brede laag van de bevolking in het begin van de 20e eeuw. Misschien ligt het antwoord wel grotendeels besloten in een uitspraak over hem van zijn vriend Jac.P. Thijsse in *De Amsterdammer* van 27 oktober 1912: "Ik heb nooit een vlijtiger mensch gezien, ook nooit iemand die zo vlug werende, toch nog zoo omzichtig, zoo weinig oppervlakkig was".

In zekere zin is dit themanummer een dubbelnummer, omdat niet alleen aan Eli Heimans aandacht wordt gegeven, maar ook aan zijn zoon Jacob. Aan hem heeft Eli Heimans op de eerste plaats zijn belangstelling voor dieren en planten overgedragen, evenals zijn liefde voor het Zuid-Limburgse land. In zekere zin heeft hij het werk van zijn vader voortgezet, hoewel in een andere tijd en op een andere wijze. Vandaar de aandacht die in dit nummer ook uitgaat naar Jacob Heimans, die niet alleen Zuid-Limburg vaak bezocht, maar zich ook inzette voor het natuurbehoud in die regio.

Eli Heimans werd 140 jaar geleden in Zwolle geboren. Zijn grote betekenis vooral voor de biologie en geologie van Zuid-Limburg rechtvaardigt het feit dat de herinnering aan zijn invloed mede door middel van dit "Heimansnummer" van ons Maandblad levend wordt gehouden.

Het initiatief om "iets ter nagedachtenis van Eli Heimans te doen" is uitgegaan van wijlen Bart Graatsma, indertijd hoofdredacteur van dit tijdschrift. Helaas, heeft hij de verwezelijking van zijn plan niet meer mogen meemaken. Tijdens de voorbereiding van dit themanummer is Arie van Loon, auteur van één van de artikelen, onverwachts overleden. Met veel respect herdenken wij zijn coöperatieve inzet voor de realisatie van deze uitgave. Mw. dr. M. Coesel en drs. J. Zwier, medewerkers van de Heimans en Thijsse Stichting te Amsterdam, hebben op enthousiaste wijze hun bijdrage geleverd aan de totstandkoming van dit "Heimansnummer".

J.H. Willems

Eli Heimans in de Heimansgroeve. De foto is genomen door Jacob Heimans uit: *Uit ons Krijtland* (HEIMANS, 1911).

